
Esa Sironen (toim.): **Uuteen liikuntakulttuuriin. Vastapaino & Työväen Kuntoliitto.** Tampere 1988.

Uuteen liikuntakulttuuriin -kirja on syntynyt Työväen Kuntoliiton tutkijatapaamisten innoittamana. Siinä on haluttu säilyttää liikuntajärjestön ja tutkijoiden vuoropuhelu, joka on molemmista osapuolista tuntunut hyödylliseltä ja avartavalta. Tämä asetelma on tehnyt kirjasta ulkopuoliselle lukijalle hieman sekavan. Näyttää toki siltä, että »jotakin on noussut oraalle liikunnan ja ruumiinkulttuurin alueella». Tästä kiintoisasta ja houkuttavasta »uudesta liikuntakulttuurista» eivät kuitenkaan vielä tunnu saaneen selkoa sen paremmin tutkijat kuin järjestöväkikään. Tämän he itsekin tunnustavat.

»Uuteen liikuntakulttuuriin» on puheenvuorokirja. Siinä kirjoittaa 14 henkilöä historiasta ja nykypäivästä; leikkistä ja liikkeestä sekä ruumiinkulttuurista. Kirjan toimittaneen Esa Sironen mukaan pyrkimyksenä on antaa panos liikuntakeskusteluun ja -tutkimukseen sekä inspiroida liikunnan käytäntöä. Teoksessa käsitellään mm. proletaarisia luonnonystäviä (Heikki Marjomäki); leikkejä (Sironen ja Pekka Kärkkäinen; Sirpa Saranpää); liikuntaa ja tanssia terapiana (Riitta Vainio; Jouni Piekari); taitia (Tiina Tikkanen); sählyä (Soile Veijola); bioenergiaa (Matti Matilainen ja Riitta Hasari); naisliikuntaa (Ulla Kosonen); ruumiinkokemista (Martti Silvennoinen) sekä auringonpalvontaa ja body artia (Pasi Falk). Kirjo on varsin laaja.

Teokseen sisältyy useita omaelämäkerrallisia kertomuksia ja pohdintoja omista liikunta- ja ruumiskokemuksis-

ta. Joukossa on myös populaareja leikkien tai liikuntalajien esittäjiä. Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kannalta mielenkiintoisimmat artikkelit ovat Sirosen Uuden liikuntakulttuurin visiot sekä Antti Kariston Liikunta ja elämäntyyli. Esittelen seuraavassa vain näitä, ja jätän omaan sfääriinsä esimerkiksi bioenergiaa käsittelevän artikkelin opit maadoitusharjoituksista, joita ihminen tarvitsee, koska »hänellä ei ole jalkojen kautta yhteyttä maajuuriansa».

Esa Sirosen artikkeli alkaa ponnekkaasti toteamuksella, että »liikunta ei ole enää niin kuin ennen». Liikunnan kenttä on sekoittunut, ja sinne on ilmaantunut uusia lajeja ja uusia harrastajia. Muiden muassa monet entiset voimistelunopettajan murheenkryynit ovat alkaneet keskiikäisinä harrastaa liikuntaa ja ruumiillista kokemusta. Useillehan on käynyt kuten Martti Silvennoiselle, joka artikkelissaan tunnustaa, että hän myöhäisnuoruudessaan asetti »rationaalisuuden ja järjen fyysisten harrastusten ja kuntoilujen edelle».

Jos liikunnan kentälle on viime aikoina tullut uusia harrastajia, niin samaa voidaan varmaan sanoa myös liikuntatutkimuksen kentästä. Murheenkryynit — ja muutamat muut — ovat työntyneet sinnekin ja tuoneet mukanaan sosiologista näkökulmaa, filosofiaa ja kulttuurintutkimusta.

'Liikunta' tuli kielenkäyttöömme vasta 60-luvulla, ja 'liikuntakulttuuri' on otettu käyttöön oikeastaan tällä vuosikymmenellä. Se on siis tietystä mielessä varsin tuore asia, niinpä »uusi liikuntakulttuuri» on olemassa kenties vain ituna tai visiona, niin kuin Sirosen artikkelin otsikko antaa ymmärtää. Liikuntakulttuuri-sanaa Sironen selittää sillä, että lajinvalinnoissa ovat kyseessä lopulta elämäntavalliset, kulttuuriset ja kenties poliittisetkin valinnat. Termin käyttöönotto kertoo myös siitä, että toisaalta liikunta on nostettu kulttuuri-ilmiöksi, toisaalta kulttuurin käsite on laajentunut taiteesta ja korkeakulttuurista antropologis-kansatieteelliseksi käsitteeksi.

Tällä hetkellä Sironen erottaa — hieman sekavasti — neljä erilaista liikuntakulttuuria: kilpa- ja tulosurheilun; järjestäytyneen ja spontaanin kansanliikunnan; kaupallisen liikuntakulttuurin sekä vaihtoehtoliikunnan. Häntä kiinnostaa, piilekö missään näistä karnevaali- tai vastakulttuuria. Kilpa- ja tulosurheilussa sitä ei näytä olevan. Kansanliikunnasta sitä saattaa löytyä, sillä massiivisiin liikuntatapahtumiin sisältyy juhlaa ja leikkiä. Toisaalta osa kuntoilijoista osallistuu niihinkin vakavasti, kilpailu mielessään; kuntoliikunnalla ja karnevalismilla on historiallinen katkos. Sironen varoittaa aliarvioimasta kaupallista liikuntakulttuuria, sillä uusi liikuntakulttuuri saattaa kiillä siellä — ja siellähän se tietysti onkin, jos uutuus on sitä, mitä rahvas ei ole vielä päässyt pilamaan ja kapinalliset niitä, jotka kulkevat muodin kärkeä. Kenties siellä on myös enemmän loittelua kuin perinteisellä pururadalla?

Uusia liikunnan kentän tulokkaita ovat Sirosen mukaan

jupit, kulttuurijengi, vaihtoehtoväki ja naiset. Vastakulttuurin toivo on ehkä vaihtoehtoliikunnassa, »urheilullisessa vastineessa Lepakkoluolalle ja Kirjakahviloille, Elävän musiikin yhdistyksille». Tosin Sironen epäilee, voiko sitä edes olla olemassa, sillä liikunnallisesta elämäntavasta on aina vaara tulla »rasvaa kilpailuyhteiskunnan rattaisiin, se keinotekoinen tuotantovoiman lisä, jonka teollinen sivilisaatio tietyllä kehitysteellaan puristaa esiin yhdestä tuotannontekijästään, ihmisruumiista». Työläisurheilun historian läpikäyminen tuottaa Sironen mukaan tiettyä surumielisyyttä — sieltä ei enää tunnu löytyvän vastavoimaa.

Vastakulttuuria on urheilun »vihreissä aalloissa», joita urheilututkijoiden mukaan on ollut kolme sitten 1700-luvun. Teorian mukaan juuri nyt eletään yhden vihreän aallon keskellä. Sironen toistelee teesiä »miten liikut, sitä olet». Ihmisen suhde luontoon ja omaan ruumiiseensa on nyt kohtalonkysymys. Tämän Sironen ilmaisee todella banaalisti: »Egosport ei ole mistään kotoisin ellei se kykene punnertautumaan myös ekosportiksi».

Sironen siteeraa erään saksalaisen liikuntatieteilijän väitettä, että 'oikein ymmärrettyinä kaikki urheilun harrastajat ovat salaisen ruumispuolueen julistautumattomia jäseniä, jotka todellisia tarpeitaan pohdittuaan voisivat hyvinkin päätyä lähelle ekologisesti perustettavia poliittisia voimia'. Tätä käsitystä oikeampaan osune Sironen epäilevä peräkaneetti, että vallitseva liikuntakulttuuri lopultakin tehostaa sitä suurta luonnonhallinnan prosessia, jolle teollinen sivilisaatio perustuu.

Sironen käsitys liikuntakulttuurista heilahtelee moneen otteeseen äärimmäisestä optimismista äärimmäiseen pessimismiin. Artikkelin kuitenkin loppuu liikunnan ylistyslauluun: jokaisessa liikuntatapahtumassa syntyy dialogi ruumiin kanssa; ääriin vedyn harjoituksen jälkeen seuraava transsendenti tila; liikunnan ruumiinkokemuksiin sisältyvä rikas mimeettinen potentiaali. Uusi liikuntakulttuuri lupaa rajakokemuksia ja seikkailua. Muotiliikunta opettaa »ruumiin, erotiikan ja semiotiikan rienaavan rai-kasta kapinallisuutta, vanhan markkinapaikan ja karnevaalin hengessä», ja kuntoliikunnan totiset kasvot lientyvät. Ihana utopia.

»Kulttuurisella 80-luvulla» — kuten Sironen on lopuillaan olevaa vuosikymmentä nimittänyt — monet luokkatutkijat ovat ryhtyneet tutkimaan kulttuuria. Kyseessä ei aina suinkaan ole luopuminen luokkatutkimuksesta; monet lienevät päinvastoin nykyisin sitä mieltä, että luokka- ja kerrostumarakennetta voidaan varsin mainiosti lukea kulttuuriharrastuksista ja -mieltyyksistä. Antti Kariston artikkeli Uuteen liikuntakulttuuriin -teoksessa kuuluu selvästi ns. uuden keskiluokan tutkimukseen, ja samaa teemaa sivutaan melkein kaikissa muissakin artikkeleissa tavalla tai toisella.

Analysoimansa haastatteluaineiston Karisto on saanut Marketing Radar Ltd:ltä. Se kerättiin vuonna 1985 alun perin markkinoinnin ja liikkeenjohtoon tiedontarpeisiin.

Kaikkiaan 1510:tä eri puolilla maata asuvaa 15—65-vuotiaasta suomalaista haastateltiin mm. liikuntaharrastuksista. Karisto vertailee artikkelissaan ensinnäkin eri liikuntalajien harrastamista sukupuolen, iän, asuinpaikan, koulutuksen ja ammatin mukaan. Sitten hän tarkastelee lajivalintojen yhteyttä elämäntyyliin.

Karisto nojaa Pierre Bourdieun teoriaan ja tuloksiin. Kiistassa niiden sopivuudesta Suomeen hän valitsee keskitien. Bourdieun teoria on kovin raadollinen, ja niinpä Karisto pohtii, onko ihmisten liikuntavalintojen tonkiminen tällaisesta näkökulmasta röyhkeää sosiologismia. Bourdieun mukaan liikuntalajivalinnat ovat pitkälle sosiaalisesti määräytyneitä eivätkä mitenkään viattomia. Eri liikuntalajeilla on varsin erilaisia merkitysisältöjä. Karisto sanoo, että sitä mukaa, kun vanhat sosiaaliset erot tasoittuvat, elämäntyylin erot nousevat esiin. Yhteiskunnallista asemaa osoitetaan ja ylläpidetään tyylin, kulutuksen ja muun henkilökohtaisen elämän yksityiskohdilla.

Jokaisella lajilla on vakiintunut sosiaalinen kenttä, ja kuhunkin lajiin liittyy perinteitä, sopivaisuuskäsityksiä, käyttäytymisnormeja, arvoja, symboleja, merkityksiä ja hierarkioita. Etenkin hienot, yläluokkaiset lajit edellyttävät monimutkaisten eksplisiittisten ja implisiittisten sääntöjen tuntemusta. Lajien sisäisten erottelujen merkitys kasvaa erityisesti silloin, kun lajin harrastus laajenee. Uutta lajia on monesti vaikeaa ruveta harrastamaan, jollei ole jo äidinmaidossa tai viimeistään koulussa omaksunut lajin käyttäytymiskuvia. Karisto kuvaa lasketteluun aloittamisen vaikeutta seuraavasti: »— joku omaksuu lasketteluun liittyvää teknistä ja sosiaalista tietoutta pienestä pitäen. Joku toinen taas tutustuu lajiin vasta varttuneella iällä, esimerkiksi sen myötä että laskettelu harrastamisesta ja siitä puhumisesta on tullut olennainen osa työpaikkakulttuuria. Tällaisen myöhäsynnyksen laskettelijan suhtautuminen lajiin voi olla kompleksikas, ja hän voi syyllistyä pahoihin ylilyönteihin esimerkiksi välinevalinnoissaan.» (Bourdieuun teoria soveltuu mihin tahansa »kenttään»: lasketteluun tilalle voidaan kirjoittaa vaikkapa kuvataide, ja lopputulos on silti vaakuuttava.)

Lajien ja yhteiskuntaryhmien kytkennät eivät ole ikuisia: »samassa yhteiskunnassakin liikuntalajien symboliarvo muuttuu ajan myötä». Voimalajeja on totuttu pitämään työväenluokkaisina. Viime aikoina ne kuitenkin ovat selvästi keskiluokkaistuneet, minkä Karisto arvelee liittyvän työn muodon muutoksiin: »kun työssä ei enää tarvita vahvoja lihaksia, työväenluokkainen imagokkaan ei niitä enää edellytä, ja lihakset siirtyvät keskiluokan koristukseksi». Uusi keskiluokka tuntuu kaappaavan lajeja haltuunsa sekä ylä- että alapuoleltaan, sillä se on valloittanut yhtä lailla punttisalit kuin golf-kentät. Se myös kehittää uusia lajeja tai ainakin hankkii niitä muualta Suomeen.

Vaikka Karisto ei pidä aineistoaan mitenkään ideaalisena, hän rohkenee päätellä sen pohjalta että lajivalin-

nat ovat todella yhteydessä habitukseen ja elämäntyyliin. Elämäntyylin mukaiset erot lajien harrastajapohjassa ovat jopa suuremmat kuin esimerkiksi ammattiaseman mukaiset erot. Liikuntalajivalinnoilla halutaan muistuttaa tiettyjä henkilöitä ja ryhmiä ja toisaalta erottaa tiettyistä muista.

Lajivalinnat eivät Kariston mukaan ole Suomessa sosiaalisesti yhtä sidonnaisia kuin Ranskassa eivätkä yksittäisten lajien symboliset merkitykset niin kiteytyneitä. Lajien symbolimerkitys vaihtelee eri kulttuuriympäristöissä: murtomaahiihtoa harrastetaan Suomessa kaikissa ryhmissä, kun taas Ranskassa se on erittäin esoteerinen; pentanque on Ranskassa työväenluokkainen mutta Suomessa ylä- tai keskiluokkainen.

Kaiken kaikkiaan »Uuteen liikuntakulttuuriin» osoitetaan varsin mielenkiintoiseksi ja lukemisen arvoiseksi kirjaksi, vaikka useimmat artikkelit ovat keskeneräisen tuntuista, suorastaan sohaistuja. Monesti on kuitenkin hedelmällisempää tuoda kiinnostavat, kiihottavat ajatukset jopa etuajassa julkisuuteen kuin hautoa niitä vuosikausia tutki-jankammiossa — minkä jälkeen ne eivät useinkaan enää ole kiinnostavia. Kirjan keskeneräisyys on joskus hyve, sillä niin jää tilaa ajatuksille, ja tässä hän on kyseessä nimenomaan puheenvuorokirja.

SARI KARTTUNEN